

Skellefteå museum

Ske mus dnr 967/2003
Lst dnr 222-14971-2002

Byggnadsantikvarisk slutrapport
Murningsarbeten i Bonnstan 2002-06
Skellefteå kommun, Västerbottens län

Skellefteå museum 2007
Pernilla Lindström

Innehållsförteckning

INLEDNING	2
Kort sammanfattning	
Objekt	
Kulturhistorisk status	
ALLMÄN ORIENTERING	3
Karta	
Byggnadshistorik	
Byggnadsbeskrivning	
Miljösammanhang	
Kulturhistorisk värdering	
Tidigare dokumentationer/källor	
ÅTGÄRDER OCH GENOMFÖRANDE	7
Bakgrund	
Aktuella åtgärder	
Handlingar	
Beskrivning före åtgärd	
Utförda arbeten	
Tidsperiod	
Använda material	
Entreprenör	
Kammare där ägare själva utfört åtgärder	
Bidrag	
ANTIKNARISK MEDVERKAN OCH KONTROLL	18
Kontrollant/besiktningar	
Kommentarer till arbetet	
Fotodokumentation	
Rapport	
ÖVRIGT	19
Bilagor:	
Skorstenskrön ritning, bil 1	
Tillståndsansökan, bil 2	
Länsstyrelsens beslut om bidrag, bil 3	
Antikvariskt slutbesiktningsintyg skorstenar, bil 4	

INLEDNING

Kort sammanfattning

Skellefteå kyrkstad, Bonnstan, har under 2002-2006 varit föremål för byggnadsvård. Åtgärderna har avsett murningsarbeten på skorstenar, murstockar och öppna spisar och har omfattat lagning av skador av allt från puts och mindre sprickor på murstockar till ommurning av hela skorstenar, putsning i eldstäder med eldfast bruk samt tillverkning av spjällplåtar och eldstadsplan av plåt.

Objekt

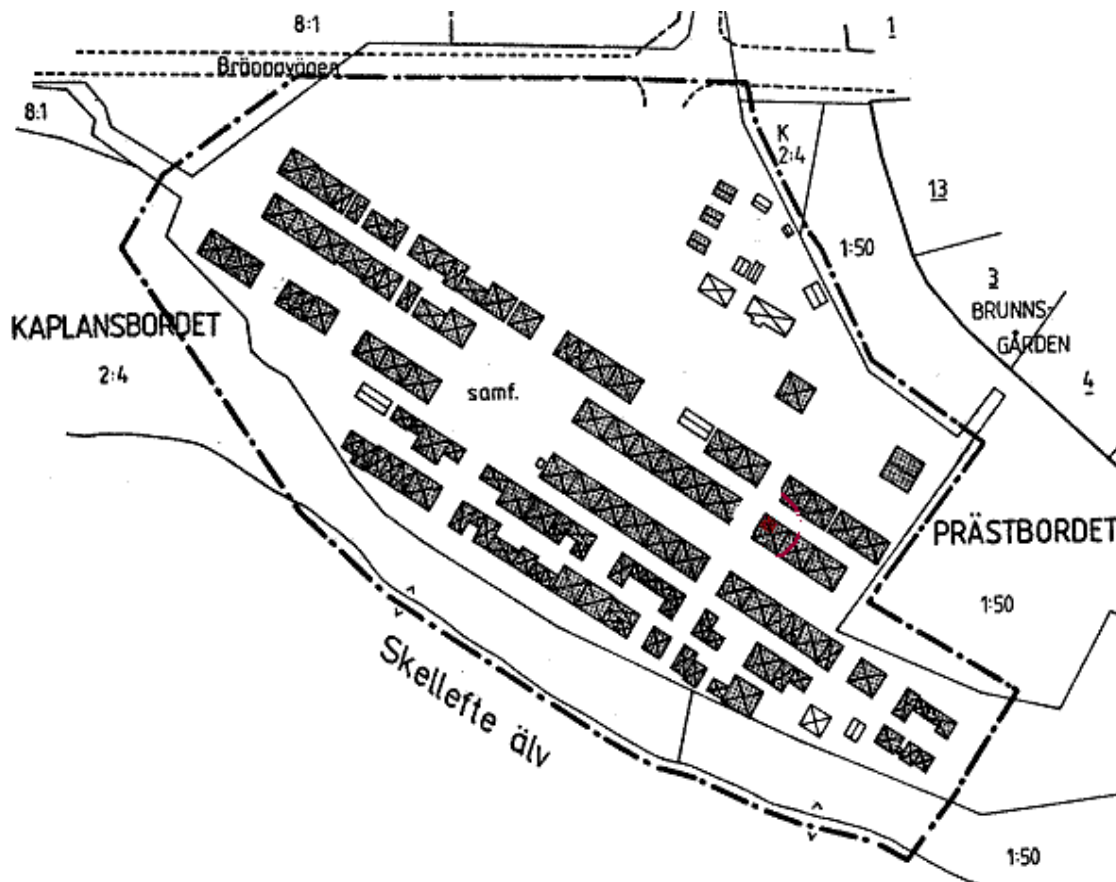
Skellefteå kyrkstad "Bonnstan"
Skellefteå Prästbord S
Västerbottens län

Kulturhistorisk status

Bonnstan är förklarad som byggnadsminne sedan den 25 oktober 1982 och skyddas av lagen om Kulturminnen 3 kap. Skyddsföreskrifterna förbjuder rivning, flyttning och förändringar av kyrkstugornas yttre. Äldre detaljer i exteriörerna skall bibehållas. Bonnstan ingår även i en kulturmiljö av riksintresse, Skellefteå - västra delen (AC 20). Området utgjorde från medeltiden och fram till 1800-talets andra hälft Skellefteås centrum. Bonnstan är utvärderad i Skellefteå kommuns kulturmiljöprogram från 2006.

ALLMÄN ORIENTERING

Karta

Karta 1. Situationsplan över Bonnstan.

Byggnadshistorik

De norrländska kyrkstäderna tillkom efter medeltidens slut, de flesta troligen under perioden 1590-1650. Tillkomsten hänger samman med kyrkans skärpta krav på deltagande i gudstjänsten efter reformationen. 1681 genomfördes dock en lindring i kyrkoplikten då kyrkobesöken började regleras genom sk kyrkotur vilket innebar att den som bodde inom en mil från kyrkan var tvungen att närvara vid gudstjänst varje söndag, den som bodde inom två mil varannan söndag, osv.

Skellefteå kyrkstad kan spåras tillbaka till mitten eller förra hälften av 1600-talet. Ursprungligen var kyrkstaden belägen närmare kyrkan men efter att den härjades av sin första vådbrand den 3 juni 1672 ville man inte att stugorna skulle stå så nära kyrkan och därmed riskera en kyrkobrand. Därför kom bebyggelsen i kyrkstaden att sträcka ut sig in på det nuvarande området. Kyrkstaden utökades kring mitten av 1700-talet då nya kamrar förlades väster om kyrkan på den s k Kläppen. Omkring 350-400 kyrkstadshus skall då ha funnits i Bonnstan enligt Carl von Linné som passerade kyrkstaden 1732. Under en tid i början av 1800-talet förekom kyrkstadskammare både norr, väster och öster om kyrkan.

Den 26 och 27 september 1835 utbröt en förödande brand i Bonnstan då de flesta stugorna brann ner. Man trodde att orsaken var mordbrand då några fattiga tagit sig in i ett stall för att värma sig. 650 bönder bad strax efter branden om att få uppföra nya stugor och 1837 kunde den nya Bonnstan börja ta form. Kyrkstaden flyttades då till den nuvarande platsen ett stycke öster om kyrkan. En regelbunden plan med ett centralt torg

lades ut på det nya området. En del gamla kyrkstugor som överlevt branden flyttades till den nya platsen men nya kyrkstadshus timrades också upp i täta rader, de flesta två våningar höga med fyra kammare i varje plan.

Efter 1854 tycks Bonnstan knappt ha växt något alls trots befolkningsökningen, beroende på att många nya församlingar bröts ur Skellefteå socken och flera av de gamla kyrkstugorna då blev lediga. Smeknamnet Bonnstan fick kyrkstaden omkring denna tid som en motpol till nuvarande Skellefteå stadscentrum som kallades för Borgarstan. Kyrkstädernas blomstring inföll under 1600- och 1700-talen men ännu under 1800-talet var de livligt besökta och utnyttjade för tillfällig övernattning på kyrkplatsen. Bestämelsen om kyrkotur gällde tom 1849 och kyrkoplikten avskaffades i sin tur 1855 och kyrkobesöken var då inte längre obligatoriska. Kring sekelskiftet 1900 hade samhället förändrats så mycket att kyrkstäderna började mista sin betydelse. Snart kunde man också ta sig till kyrkplatsen med bil eller buss och behovet att övernatta försvann då.

Skellefteå var dock en kyrksam socken där traditionen var mycket stark och därför fortsatte man där att använda sina kammare som tidigare långt efter det att kyrkoplikten upphört. Ännu 1929 hade Skellefteå en kyrkstad av betydande omfattning men genom 1937 års brand ödelades nära nog hela det nordvästra området där stallbyggnaderna, sockenarresten och ca 40 kyrkstugor fanns. Under 1930- och 1940-talet minskade dock även Bonnstans betydelse och den började förfalla. 1943 bildades en kyrkstadskommitté för skötsel och vård av den då förfallna kyrkstaden. Insatser för att rädda kyrkstaden gjordes även under krigsåren och på 1950-talet. Den 24 maj 1970 utbröt den senaste branden i Bonnstan då två stugor totalförstördes och ett tiotal andra stugor brandskadades. En grundlig utvändig renovering och markarbeten genomfördes sedan 1978-87. Idag finns i Bonnstan 116 byggnader bevarade med tillsammans 392 kamrar, alla i privat ägo. Sedan 1940-talet har kyrkstugorna endast genomgått smärre förändringar. Kamrarna har gått i arv genom generationer och används fortfarande vid marknader och kyrkhelger. Årligen hålls här traditionellt midsommarfirande och marknad. Bonnstan är idag den enda kyrkstad som inte är elektrifierad.

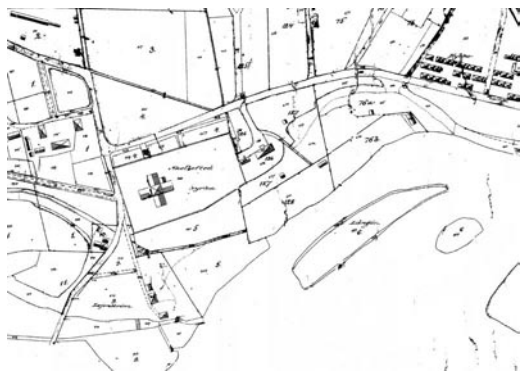
Bild 1. Vy över Bonnstan från väst med hässjestänger i förgrunden.

Byggnadsbeskrivning

Samtliga bonnstadskammare är timrade i ett eller två plan och innehåller fyra till åtta kammare. Byggnaderna vilar på grunder av gråsten. Några få hus har panelklädda fasader och något enstaka är rödfärgat men en övervägande del av byggnaderna har oklädda och obehandlade timmerfasader. Samtliga hus har sadeltak. Takbeläggning varierar mellan pann- och trapetskorrugerad plåt samt ler- och betongtegel.

Miljösammanhang

Riksintresseområdet Skellefteå – västra delen, som Bonnstan ingår i, sträcker sig längs Skellefteälven och är ett större sammanhängande område av både kulturhistoriskt och miljömässigt värde. Området var tidigare kyrkans mark och domineras till stor del av landskyrkan vars stomme är av medeltida ursprung. Den kyrkliga miljön innehåller förutom kyrkstaden och kyrkan kyrkogård, prästgård, marknadsplats, tiondebodar, Brunnsgården, gården Lugnet, majorsbostället Nyborg, den f d exercisplatsen på Nordanå, livréboden, det f d läroverket samt två av länets äldsta broar.

Karta 2. Historisk karta över Bonnstan från 1917.

Bild 2. Flygfoto över Bonnstan.
Foto: Länsstyrelsen Västerbotten.

Kulturhistorisk värdering

Bonnstan är den av Västerbottens kyrkstäder som bäst har behållit sin genuina karaktär. Den berättar om platsens betydelse för bygdens kyrkliga och sociala liv under en lång period.

Tidigare dokumentation/källor

Länsstyrelsen i Västerbotten län, "Förslag till skyddsföreskrifter i samband med byggnadsminnesförklaring av kyrkstaden i Skellefteå", 1981-09-09

Länsstyrelsen Västerbotten, "Västerbotten genom tiderna – del 1. Kulturmiljöer av riksintresse", meddelande 2 1991

Riksantikvarieämbetet, "Antikvarisk-teknisk beskrivning kyrkstugor Skellefteå", 1980

Skellefteå kommun, "Våra kulturmiljöer – Kulturmiljöprogram för Skellefteå kommun", 2006

Skellefteå museum, "Bonnstads-inventering", 1940-tal

Skellefteå museum, "Var rädd om din kammare i Bonn'stån", 1990-tal

Skellefteå museum, "Antikvarisk kontrollrapport – murningsarbeten i Bonnstan 2002-2003", 2003

Statens offentliga utredningar, "De norrländska kyrkstäderna – delbetänkande av kulturbebyggelseutredning", SOU 2003:81

Statens offentliga utredningar, "Skyddet av kulturmiljön", SOU 1996:128

VAB, "Om äganderätten till Skellefteå kyrkstad", 1969

ÅTGÄRDER OCH GENOMFÖRANDE

Bakgrund

Under hösten 2001 utfördes sotning och eldstadsbesiktning av samtliga spisar och murstockar i Bonnstan. Efter besiktning skickades protokoll med beskrivning av brister och åtgärdsbehov till kammarägarna. Våren 2002 tog Skellefteå museum initiativ till att samordna de aktuella åtgärderna för att förenkla hanteringen och medverka till att åtgärderna utfördes på ett antikvariskt lämpligt sätt. Innan åtgärderna påbörjades togs kostnadsförslag fram för de olika åtgärderna av entreprenör i samarbete med byggnadsantikvarie. Därefter gjordes ett utskick till berörda ägare med erbjudande om utförande av arbeten. Med utskicket följde en svarsblankett som ägaren anmodades att så snart som möjligt skicka in till museet med svar på erbjudandet. Åtgärderna påbörjades under sensvåren 2002 när beställningar började komma in. Arbetena kom att fortsätta under ytterligare fyra år fram till och med 2006.

Aktuella åtgärder

- Ommurning av skorsten, från översta varven till hela skorstenen ovan tak och i något fall från vindsbjälklaget
- Ommurning av skorstenskrön i två olika varianter
- Reparation och/eller putsning av murstock vind
- Reparation av sprickor i byxben
- Åtgärdande av befintligt spjäll som saknade spjällplåt eller hade annan defekt
- Montering av nytt spjäll
- Igenmurning av befintligt spjäll placerat närmare innertak än 10cm
- Putsning av eldstad med eldfast bruk som ersättning av eldfast tegel
- Tillverkning och montering av ny eldstadsplan i plåt
- Tätning av springa mellan träram och mur med tätmassa

Handlingar

"Varianter på skorstenskrön, Skellefteå kyrkstad", skiss av VAB 1982

*"Restaurering Bonnstan, etapp 3 – protokoll fört vid syn före arbetets påbörjande",
Rune Wästerby 01-08-23*

Besiktningssprotokoll sotning, Skellefteå kommun Sotningsavdelningen, september-november 2001

Beskrivning före åtgärd

Brister som noterades vid sotning och brandskyddskontroll av eldstäder och rökkanaler i Bonnstan under 2001 varierade mellan följande:

- Skorsten dålig eller sönderfryst ovan tak
- Sprucket skorstenskrön
- Skorsten oputsad i vindsutrymme
- Spricka i byxben
- Hål i fog eller skorsten
- Urgröpta fogar
- Frostsakat tegel på vinda eller ovan tak
- Trasiga, spruckna eller lösa stenar
- Tät eller sprucken rökkanal eller påmurningskanal

- Spjäll saknades eller var defekt
- Hål eller spricka i murkappa
- Eldfast tegel saknades
- Eldstadsplan saknades
- Oskyddad träram i framkant på eldstadsbotten
- Vinkel på rökrör
- Brännbart material

I många fall innehöll besiktningsprotokollen förslag till åtgärder. Vissa brister ledde till eldningsförbud och var tvungna att åtgärdas innan eldning kunde äga rum igen (drygt 30 kammare).

Bild 3. Spricka i murstock på vind.

Utförda arbeten

Totalt har 45 skorstenar murats om. 2002-2003 murades 25 skorstenar om, 2004 murades 1 skorsten om, 2005 13 skorstenar och 2006 murades 6 skorstenar om. De flesta har murats med krönalternativ 2 (ca 75%). Nedan följer en förteckning över kammare och vad som har åtgärdats i dem samt vilket år.

Kammare – åtgärd – utförd år:

- 5/6 – eldfast puts i eldstad - 2005
- 9 – putsning av skorsten på vind - 2003
- 11 – putsning av skorsten på vind - 2003
- 13 – löst eldfast tegel – 2005
- 14 – ny skorsten, krönalternativ 2 (delas med 16) - 2005
- 15 – eldfast puts i eldstad - 2003
- 16 – ny skorsten, krönalternativ 2 (delas med 14) - 2005
- 18 – eldfast puts i eldstad - 2005
- 20 – eldfast puts i eldstad - 2005
- 21 – ny skorsten, krönalternativ 2 (delas med 22, 23 & 24) – 2003
- Spjäll – 2005
- Spricka i skorsten (delas med 22, 23 & 24) – 2005
- Putsning av skorsten på vind (delas med 22, 23 & 24) - 2005
- 22 – ny skorsten, krönalternativ 2 (delas med 21, 23 & 24) – 2003
- Spricka i skorsten (delas med 21, 23 & 24) – 2005

- Putsning av skorsten på vind (delas med 21, 23 & 24) - 2005
- 23 – ny skorsten, krönalternativ 2 (delas med 21, 22 & 24) – 2003
Spjäll – 2005
Spricka i skorsten (delas med 21, 22 & 24) – 2005
Putsning av skorsten på vind (delas med 21, 22 & 24) - 2005
- 24 – ny skorsten, krönalternativ 2 (delas med 21, 22 & 23) – 2003
Spricka i skorsten (delas med 21, 22 & 23) – 2005
Putsning av skorsten på vind (delas med 21, 22 & 23) - 2005
- 25 – ny skorsten, krönalternativ 1 (delas med 26, 27 & 28) – 2003
Spjäll - 2003
Eldfast puts i eldstad - 2003
- 26 – ny skorsten, krönalternativ 1 (delas med 25, 27 & 28) – 2003
Eldfast puts i eldstad - 2003
- 27 – ny skorsten, krönalternativ 1 (delas med 25, 26 & 28) - 2003
- 28 – ny skorsten, krönalternativ 1 (delas med 25, 26 & 27) - 2003
- 35 – eldfast puts i eldstad – 2003
Spjäll - 2003
- 38 – eldfast puts i eldstad - 2003
- 39 – eldfast puts i eldstad - 2003
- 40 – eldfast puts i eldstad – 2003
Spjäll - 2003
Ny skorsten, krönalternativ 2 (delas med 41) - 2003
- 41 – eldfast puts i eldstad – 2003
Ny skorsten, krönalternativ 2 (delas med 40) – 2003
- 42 – eldfast puts i eldstad - 2003
- 44 – eldfast puts i eldstad – 2005
Lös tegelsten - 2005
- 45 – eldfast puts i eldstad - 2003
- 46 – ny skorsten, krönalternativ 2 – 2005
Putsning av skorsten på vind - 2005
- 50 – spjäll - 2005
- 51 – spricka i byxben (delas med 53) - 2003
- 53 – spricka i byxben (delas med 51) - 2003
- 54 – eldfast puts i eldstad - 2006
- 56 – skorsten ovan tak, krönalternativ 2 (delas med 58) – 2003
Spjällplåt - 2003
Eldfast puts i eldstad - 2003
- 58 – eldfast puts i eldstad – 2003
Skorsten ovan tak, krönalternativ 2 (delas med 56) - 2003
Spjällplåt - 2003
- 62 – skorsten fyra varv, krönalternativ 2 (delas med 65) - 2003
- 63 – putsning av skorsten på vind (delas med 64) - 2005
- 64 – skorsten tre varv– 2005
Putsning av skorsten på vind (delas med 63) - 2005
- 65 – skorsten fyra varv, krönalternativ 2 (delas med 62) - 2003
- 66 – ny skorsten (delas med 69) - 2005
Eldfast puts i eldstad - 2005?
- 67 – spjäll – 2005
Skorsten tre varv (delas med 68) - 2005?

- 68 – eldstadsplan i plåt – 2005
Skorsten tre varv (delas med 67) - 2005?
- 69 – ny skorsten (delas med 66) - 2005
- 70 – ny skorsten, krönalternativ 2 (delas med 72) – 2003
Eldfast puts i eldstad - 2003
- 71 – strålningskydd och röckanal - 2005
- 72 – ny skorsten, krönalternativ 2 (delas med 70) – 2003
Eldfast puts i eldstad - 2003
- 76 – trasiga stenar i eldstad - 2004
Eldfast puts i eldstad - 2004?
- 78 – skorsten två varv (delas med 81) - 2006
- 79 – spjäll - 2006
- 80 – skorsten två varv - 2006
- 81 – skorsten två varv (delas med 78) – 2006 Trasiga stenar i eldstadens bakvägg - 2006
- 84 – felvänt spjäll – 2006
Skorsten två varv - 2006
- 85 – skorsten ett varv, ny krönåvtäckning, krönalternativ 2 - 2003
- 86 – hål i skorsten (delas med 87, 88 & 89) - 2003
- 87 – hål i skorsten (delas med 86, 88 & 89) – 2003
Eldfast puts i eldstad - 2003
- 88 – hål i skorsten (delas med 86, 87 & 89) - 2003
- 89 – hål i skorsten (delas med 86, 87 & 88) - 2003
- 90 – eldfast puts i eldstad – 2003
Spjäll - 2003
- 93 – eldfast puts i eldstad - 2006
- 94 – eldfast puts i eldstad – 2004
Spjäll – 2004
Sprucken kappa och lös sten - 2004
- 96 – sprucken kappa – 2006
Saknat eldstadsplan - 2006?
- 98 – eldstadsplan - 2006
- 100 – skorsten tre varv, krönalternativ 2 (delas med 101, 102 & 103) – 2005
Spjäll – 2005
- 101 – skorsten tre varv, krönalternativ 2 (delas med 100, 102 & 103) – 2005
Spricka i mur samt putsning på vind (delas med 102) – 2005
Eldfast puts i eldstad – 2005
- 102 – skorsten tre varv, krönalternativ 2 (delas med 100, 101 & 103) – 2005
Spricka i mur samt putsning på vind (delas med 100) – 2005
- 103 – skorsten tre varv, krönalternativ 2 (delas med 100, 101 & 102) – 2005
Spricka i kappa samt omputsning av murkappa - 2005
- 104 – lösa stenar i skorsten (delas med 105) – 2003
Putsning av skorsten på vind, spricka, stenar i byxben - 2006
Komplettering av takpannor (delas med 105) - 2006?
- 105 – lösa stenar i skorsten (delas med 104) – 2003
Putsning av skorsten på vind, spricka, stenar i byxben – 2006
Komplettering av takpannor (delas med 104) - 2006?
Spjäll - 2006?
- 107 – eldfast puts i eldstad – 2003

- Spjäll – 2003
- Ny skorsten, krönalternativ 2 – 2003
- Ommurning av kappa, lagning av håll, putsning - 2004
- 111 – löst eldfast tegel – 2003
 - Skorsten fyra varv, krönalternativ 2 (delas med 112, 113 & 114) - 2005
- 112 – skorsten fyra varv, krönalternativ 2 (delas med 111, 113 & 114) - 2005
- 113 – skorsten fyra varv, krönalternativ 2 (delas med 111, 112 & 114) - 2005
- 114 – skorsten fyra varv, krönalternativ 2 (delas med 111, 112 & 113) - 2005
- 117 – eldfast puts i eldstad – 2005
- 118 – fogning och putsning skorsten vid yttertak (delas med 119, 120 & 121) - 2006
 - Eldfast puts i eldstad - 2006?
 - Spjällplåt - 2006?
- 119 – fogning och putsning skorsten vid yttertak (delas med 118, 120 & 121) – 2006
- 120 – fogning och putsning skorsten vid yttertak (delas med 118, 119 & 121) – 2006
 - Löst eldfast tegel - 2006?
 - Spjäll - 2006?
- 121 – fogning och putsning skorsten vid yttertak (delas med 118, 119 & 120) – 2006
 - Eldfast puts i eldstad – 2006
 - Spjäll – 2006
- 123 – lagning 70cm urgröpta fogar i skorsten invändigt – 2006
 - Eldfast puts i eldstad – 2006
- 124 – skorsten tre varv – 2006
- 125 – eldfast puts i eldstad – 2003
 - Skorsten tre varv, lagning vittrade stenar – 2003
- 127 – putsning skorsten på vind – 2005
 - Eldfast puts i eldstad - 2005
 - Skorsten fyra varv, krönalternativ 2 – 2005
 - Spjäll – 2005
- 132 – eldfast puts i eldstad – 2003
- 135 – murbruk i kanalen - åtgärdat?
- 137 – ny skorsten – 2005
- 139 – ny skorsten – 2003
 - Trasiga stenar på vind - 2003?
- 141 – trasiga stenar i eldstad - 2004
 - Spjäll – 2006
- 142 – skorsten två översta varven, krönalternativ 2 (delas med 144) – 2003
 - Eldfast puts i eldstad samt trasiga stenar - 2003?
 - Putsning skorsten på vind - 2003?
- 144 – skorsten två översta varven, krönalternativ 2 (delas med 142) – 2003
 - Plåtbit till toppanslutning - 2003?
- 146 – putsning av skorsten på vind – 2003
- 147 – ny skorsten – 2003
 - Eldfast puts i eldstad - 2003?
 - Trasiga stenar i eldstad - 2003?
- 148 – ny skorsten – 2003
- 149 – ny skorsten, krönalternativ 1 – 2003
- 154 – löst eldfast tegel – 2005
 - Spjäll med stängningsanordning - 2005?
- 158 – spjäll med stängningsanordning - åtgärdat?

- 161 – spjäll – 2005
- 164 – skorsten ovan tak och på vind – 2005
- 165 – spjäll – 2003
- 168 – avbrutet byxben – 2005
 - Putsning skorsten på vind - 2005?
- 169 – eldfast puts i eldstad – 2005
 - Eldstadsplan - 2005?
- 170 – eldstadsplan – 2003
 - Sprucket byxben (delas med 171, 172 & 173) – 2005
- 171 – sprucket byxben (delas med 170, 172 & 173) – 2005
 - Putsning av skorsten på vind – 2005
 - Spjäll - 2005?
- 172 – sprucket byxben (delas med 170, 171 & 173) – 2005
 - Putsning av skorsten på vind – 2005
 - Byte av spjäll – 2005
- 173 – sprucket byxben (delas med 170, 171 & 172) – 2005
 - Eldfast puts i eldstad – 2005
- 174 – putsning av skorsten på vind – 2005
 - Eldfast puts i eldstad - 2005?
- 175 – putsning av skorsten på vind – 2005
 - Spjäll – 2006
- 177 – putsning av skorsten på vind – 2005
 - Trasiga stenar ovan tak – 2005
- 180 – skorsten översta varven – 2005
- 182 – eldfast puts i eldstad – 2005
- 185A – ommurning spis – 2005
- 186 – spjäll – 2006
- 189 – spjäll – 2006
- 190 – spjäll – 2006
- 191 – skorsten 4-5 översta varven, krönalternativ 2 (delas med 193 & 195) – 2003
 - Trasiga stenar, putsning av skorsten på vind (delas med 193 & 195) - 2003
- 193 – skorsten 4-5 översta varven, krönalternativ 2 (delas med 191 & 195) – 2003
 - Trasiga stenar, putsning av skorsten på vind (delas med 191 & 195) - 2003
- 194 – spjäll – 2003
 - Igenmurning av hål efter rör – 2003
- 195 – skorsten 4-5 översta varven, krönalternativ 2 (delas med 191 & 193) – 2003
 - Trasiga stenar, putsning av skorsten på vind (delas med 191 & 193) - 2003
 - Eldfast puts i eldstad – 2003?
- 196 – skorsten tio varv, krönalternativ 2 (delas med 198) – 2005
 - Omfogning och putsning på vind - 2005
- 198 – eldfast puts i eldstad – 2005
 - Skorsten tio varv, krönalternativ 2 (delas med 196) – 2005
 - Omfogning och putsning på vind - 2005
- 200A – spjäll – 2005
 - Skorsten 4-5 översta varven – 2005
- 201 – eldfast puts i eldstad – 2005
- 202 – eldfast puts i eldstad – 2005
- 203 – eldfast puts i eldstad – 2003
- 204 – löst eldfast tegel - åtgärdat?
- 209 – eldfast puts i eldstad – 2005

- 211 – spjäll – 2006
- 214 – tätning av springa mellan träram och mur – 2004
 - Spricka i byxben – 2004
 - Eldfast puts i eldstad – 2005
- 215 – eldfast puts i eldstad – 2005
- 216 – tätning av springa mellan träram och mur – 2004
 - Spricka i byxben – 2004
 - Eldfast puts i eldstad – 2004
- 218 – fastspacklat spjäll – 2004
- 219 – tätning av springa mellan träram och mur – 2003
- 220 – spjäll – 2005
- 221 – eldfast puts i eldstad – 2004
- 222 – tätning av springa mellan träram och mur – 2003
- 223 – eldfast puts i eldstad – 2004
 - Tätning av springa mellan träram och mur – 2004
- 224 – tätning av springa mellan träram och mur – 2005
- 225 – ommurning av byxben (delas med 227) – 2005
- 227 – ommurning av byxben (delas med 225) – 2005
- 229 – eldfast puts i eldstad – 2003
 - Putsning av skorsten på vind – 2003
- 230 – Trång rökkanal – 2004
- 231 – spjäll – 2003
 - Eldfast puts samt lagningar i eldstad – 2003
 - Eldstadsplan av plåt – 2003
- 232 – eldfast puts i eldstad - 2003
- 233 – putsning av skorsten på vind samt fastmurning av stenar (delas med 235) – 2004
- 234 – ommurning av påmurningskanal (delas med 236) – 2003
- 235 – putsning av skorsten på vind samt fastmurning av stenar (delas med 233) - 2004
- 236 – ommurning av påmurningskanal (delas med 234) – 2003
 - Spjäll - 2003?
 - Eldfast puts i eldstad - 2003?
- 237 – eldstadsplan av plåt – 2004
 - Eldfast puts i eldstad – 2004
 - Putsning skorsten vind samt ifyllning av fog (delas med 239, 242 & 244) – 2004
- 239 – putsning skorsten vind samt ifyllning av fog (delas med 237, 242 & 244) – 2004
- 241 – eldfast puts i eldstad – 2004
- 242 – putsning skorsten vind samt ifyllning av fog (delas med 237, 239 & 244) – 2004
 - Spjäll – 2004
- 244 – putsning skorsten vind samt ifyllning av fog (delas med 237, 239 & 242) – 2004
 - Tätning av springa mellan träram och mur – 2004
- 247 – eldfast puts i eldstad – 2004
- 251 – ny skorsten, krönalternativ 2 (delas med 253) – 2003
- 252 – ny skorsten, krönalternativ 2 (delas med 254, 255 & 256) – 2003
- 253 – ny skorsten, krönalternativ 2 (delas med 251) – 2003
- 254 – ny skorsten, krönalternativ 2 (delas med 252, 255 & 256) – 2003
 - Eldfast puts i eldstad – 2003
- 255 – ny skorsten, krönalternativ 2 (delas med 252, 254 & 256) – 2003
- 256 – ny skorsten, krönalternativ 2 (delas med 252, 254 & 255) – 2003
- 257 – spjäll – 2006

- 260 – spjäll – 2006
- 261 – spjäll – 2006
 - Skorsten ovan yttertak (delas med 263) – 2006
- 262 – putsning av skorsten på vind samt ifyllning fogar – 2006
 - Spjäll - 2006?
- 263 – skorsten ovan yttertak (delas med 261) – 2006
- 264 – putsning av skorsten på vind samt ifyllning fogar – 2006
 - Spjäll – 2006
- 266 – ny skorsten, krönalternativ 2 (delas med 268, 271 & 273) – 2003
 - putsning av skorsten på vind (delas med 268, 271 & 273) – 2005
- 267 – eldfast puts i eldstad – 2003
 - Spjäll – 2003
 - Putsning av skorsten på vind – 2003 Hål i skorsten på vind – 2003
- 268 – ny skorsten, krönalternativ 2 (delas med 266, 271 & 273) - 2003
 - Putsning av skorsten på vind (delas med 266, 271 & 273) – 2005
 - Spjäll – 2005
- 269 – putsning av skorsten på vind – 2003
 - Hål i skorsten på vind – 2003
- 271 – ny skorsten, krönalternativ 2 (delas med 266, 268 & 273) – 2003
 - Putsning av skorsten på vind (delas med 266, 268 & 273) – 2005
 - Eldfast puts i eldstad – 2005
 - Spricka i bakvägg – 2005
- 272 – eldfast puts i eldstad – 2006
- 273 – ny skorsten, krönalternativ 2 (delas med 266, 268 & 271) – 2003
 - Putsning av skorsten på vind (delas med 266, 268 & 271) – 2005
- 274 – ny skorsten, krönalternativ 1 (delas med 277) – 2003
 - Eldfast puts i eldstad - 2003?
 - Spjäll - 2003?
- 277 – ny skorsten, krönalternativ 1 (delas med 274) – 2003
- 283 – eldfast puts i eldstad – 2005
 - Spricka på byxben (delas med 284) – 2005
 - Omfogning samt putsning av skorsten på vind (delas med 284) – 2005
- 284 – spricka på byxben (delas med 283) – 2005
 - Omfogning samt putsning av skorsten på vind (delas med 283) – 2005
 - Eldfast puts i eldstad, putsning kappa, trasiga stenar – 2005
- 285 – Eldfast puts i eldstad - 2005
- 286 – putsning av skorsten på vind (delas med 289) – 2005
 - Eldfast puts i eldstad – 2005
- 287 – putsning av skorsten på vind – 2003
- 288 – spjäll – 2004
- 289 – putsning av skorsten på vind (delas med 286) – 2005
- 291 – ny spis – 2004
 - Ny skorsten (delas med 293, 294 & 295) – 2004
 - Eldfast puts i eldstad – 2006
- 293 – ny spis – 2004
 - Ny skorsten (delas med 291, 294 & 295) – 2004
 - Eldfast puts i eldstad – 2006
- 294 – ny spis – 2004
 - Ny skorsten (delas med 291, 293 & 295) – 2004

- Eldfast puts i eldstad – 2006
- 295 – ny spis – 2004
 - Ny skorsten (delas med 291, 293 & 294) – 2004
 - Eldfast puts i eldstad – 2006
- 296 – eldfast puts i eldstad – 2006
 - Tätning av springa mellan träram och mur – 2006
- 298 – tätning av springa mellan träram och mur – 2006
- 299 – sten ovan spjäll – 2006
- 300 – tätning av springa mellan träram och mur – 2006
- 303 – spjäll – 2003
- 308 – eldfast puts i eldstad – 2005
- 309 – tätning av springa mellan träram och mur – 2006
- 310 – eldfast puts i eldstad – 2006
 - Spjäll – 2006
 - Tätning av springa mellan träram och mur – 2006
- 311 – eldfast puts i eldstad – 2003
- 315 – renslucka – 2006
- 316 – eldfast puts i eldstad – 2006
- 319 – skorsten översta varven (delas med 324) – 2003
- 324 – skorsten översta varven (delas med 319) – 2003
 - Trasiga stenar i bakväggen - 2003?
- 328 – eldfast puts i eldstad – 2006
 - Spjäll – 2006
- 329 – spjäll – 2006
- 332 – eldfast puts i eldstad – 2003
 - Putsning av byxben - 2003?
- 333 – spjäll – 2006
- 334 – eldfast puts i eldstad – 2005
 - Spjäll – 2005
- 336 – spjäll – 2006
- 354 – eldfast puts i eldstad – 2005
 - Spjäll – 2005
- 356 – skorsten sex översta varven, krönalternativ 1 (delas med 357) – 2003
- 357 – skorsten sex översta varven, krönalternativ 1 (delas med 356) – 2003
- 361 – eldfast puts i eldstad – 2003
 - Spjäll - 2003
 - Tätning av springa mellan träram och mur – 2003
- 362 – ny skorsten, krönalternativ 2 – 2005
 - Putsning av skorsten på vind – 2005
 - Eldfast puts i eldstad – 2005
 - Tätning av springa mellan träram och mur – 2005
 - Igensättning av hål efter kamin – 2005
- 363 – skorsten tre varv, krönalternativ 2 (delas med 364) – 2003
 - Nytt rökrör – 2004
- 364 – skorsten tre varv, krönalternativ 2 (delas med 363) – 2003
- 367 – eldfast puts i eldstad – 2004
- 368 – eldfast puts i eldstad – 2004
- 373B – spjäll dikt an mot innertak – 2003
 - Sprucken skorsten på vind (delas med 374) – 2003

- 374 – sprucken skorsten på vind (delas med 373B) – 2003
- 375 – skorsten fem varv (delas med 376, 377 & 378) – 2005
- 376 – skorsten fem varv (delas med 375, 377 & 378) – 2005
- 377 – skorsten fem varv (delas med 375, 376 & 378) – 2005
- Spricka på byxben (delas med 378) – 2005
- 378 – skorsten fem varv (delas med 375, 376 & 377) – 2005
- Spricka på byxben (delas med 377) – 2005
- 379 – eldfast puts i eldstad – 2004
- 380 – för tunn sotlucka – 2006
- 381 – eldfast puts i eldstad – 2005
- 383 – eldfast puts i eldstad – 2005
- Spjäll – 2005
- 384 – eldfast puts i eldstad – 2006
- 407 – eldfast puts i eldstad – 2005
- 408 – rör i rökkanal – 2005
- 409 – spjäll – 2005
- 410 – eldfast puts i eldstad – 2005
- Spjäll – 2005
- 415 – eldfast puts i eldstad – 2003
- 416 – för litet eldstadsplan – 2004
- 418 – eldfast puts i eldstad – 2005
- 420 – eldfast puts i eldstad – 2004
- 421 – eldfast puts i eldstad – 2004
- 423 – eldfast puts i eldstad – 2005
- 425 – eldfast puts i eldstad – 2005
- 426 – skorsten tre varv, krönalternativ 1 (delas med 428) – 2003
- Putsning av skorsten på vind (delas med 428) – 2003
- 428 – skorsten tre varv, krönalternativ 1 (delas med 426) – 2003
- Eldfast puts i eldstad – 2005
- 429 – skorsten tre varv (delas med 430) – 2003
- 430 – skorsten tre varv (delas med 429) – 2003
- Eldfast puts i eldstad – 2004
- 433 – eldfast puts i eldstad – 2006
- 435 – eldfast puts i eldstad – 2006
- 437 – löst eldfast tegel – 2005

Bild 4. Skorsten efter åtgärd.

Bild 5. Närbild på skorsten efter åtgärd.

Tidsperiod

2002-2006

Använda material

Tegelsten Terca Haga eller Kanik, månghål

Tegelsten Egernsund Tegl

Entreprenör

Allan och Andreas Morén/Mur- och Kakeltjänst AB – 2002-2003, 2005-2006

Anders Karlsson/Lövånger mur & puts AB - 2004

Kammare där ägare själva utfört åtgärder

45, 54, 66, 67, 68, 69, 71, 78, 79, 80, 81, 84, 98,

104, 105, 118, 119, 120, 121, 123, 124, 141, 170, 185A,

203, 204, 211, 225, 227, 257, 260, 261, 262, 263, 264, 267, 269, 272, 296, 298, 299,

300, 309, 310, 315, 316, 328, 329, 333, 336, 368, 373B, 374,

429, 430, 433, 435, 437

Bidrag

För överkostnaden det innebar att mura skorstenskrönen enligt något av de två alternativ som museet förespråkade söktes gemensamt för alla berörda kammarägare genom Skellefteå Landsförsamlings kyrkstadsstyrelse statsbidrag till byggnadsvård. Överkostnaderna beräknades till 1500 kr exkl moms för variant 1 av skorstenskrön och till 650 kr exkl moms för variant 2. Den 19 november 2002 beviljade Länsstyrelsen Västerbotten bidrag med högst 28.000 kronor ur särskilt bemyndigande för antikvarisk överkostnad vid murning av nya skorstenskrön att nyttjas under år 2003 (222-14971-2002). Alla skorstenskrön som beviljades bidrag utfördes dock inte under 2003, i de flesta fall pga att någon eller några av ägarna tackat nej till att få arbetet utfört i samarbete med museet.

ANTI-KVARISK MEDVERKAN OCH KONTROLL

Kontrollant/besiktningar

Eftersom åtgärderna med murstockarna i Bonnstan pågick under en längre period överspännande fyra år har antikvarisk kontroll utförts av flera olika personer. Ärendet inleddes 2002 med administrativt arbete samt antikvarisk kontroll som utfördes av Sverker Larsson/Skellefteå museum. 2003 och 2005 utfördes antikvarisk kontroll av Maria Appelstam Häll/Skellefteå museum, 2004 av Pernilla Lindström/Skellefteå museum och 2006 av Rune Wästerby/Skellefteå museum. Slutbesiktning av skorstenar skedde den 25 november 2003. Närvarande var museets kontrollant och Allan Morén/Mur- och kakeltjänst AB. Arbetena kunde ur antikvarisk synpunkt godkännas i sin helhet.

Kommentarer till arbetet

För de skorstenar där krönet behövde muras om togs beslutet att krönen skulle få en utformning av äldre typ med utkragande krön och plåtavteckning. Två varianter valdes utifrån tidigare dokumentation av äldre skorstenskrön i Bonnstan för att bevara kyrkstadens karaktär med varierande skorstensutföranden. Variant 1 har tre varv utkragande tegelskift överst med det nedersta av fräst tegel och plåtöverbeslag med hängselband. Variant 2 har tre varv utkragande tegelskift och falsat plåtöverbeslag.

Många eldstäder saknade eller hade trasigt och löst eldfast tegel vilket behövde åtgärdas. Eftersom eldfast tegel är en främmande företeelse i gamla öppna spisar föreslog man från museets sida att ersätta detta med ett speciellt eldfast putsbruk på eldstadens väggar. Metoden rekommenderades av en erfaren murare och kakelugnsmakare och godkändes av sotare och kom därför att utföras på detta vis istället för lika befintligt utförande.

Om det saknades öppning för spjäll var det inte obligatoriskt att montera in ett nytt spjäll och ur antikvarisk synpunkt var det att föredra att spisar som aldrig haft spjäll även i fortsättningen förblev utan. Springa mellan träram runt öppen spis och mur tätades med tätmassa istället för att träramen täcktes med plåt enligt sotarens förslag.

Fotodokumentation

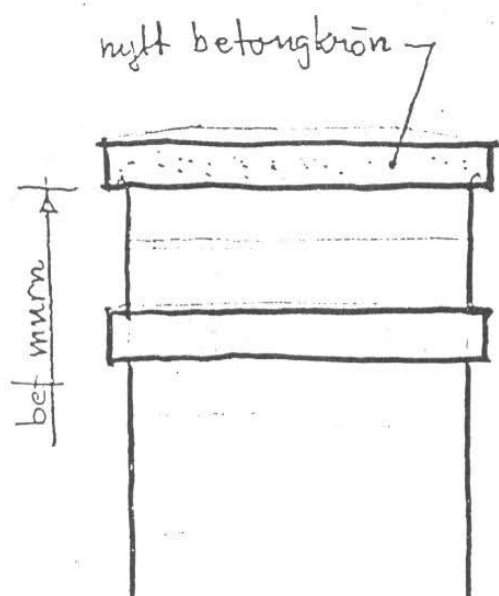
Fotodokumentation har utförts före, under och efter åtgärd med vanligt kamera av Maria Appelstam Häll och Rune Wästerby/Skellefteå museum. Pappersfoton har efter framkallning skannats in och överförts till digitalt format. Ca 48 bilder finns arkiverade i Skellefteå museums databas Kmv-bild.

Rapport

Rapporten är skriven av Pernilla Lindström, 2007-07-03.

ÖVRIGT

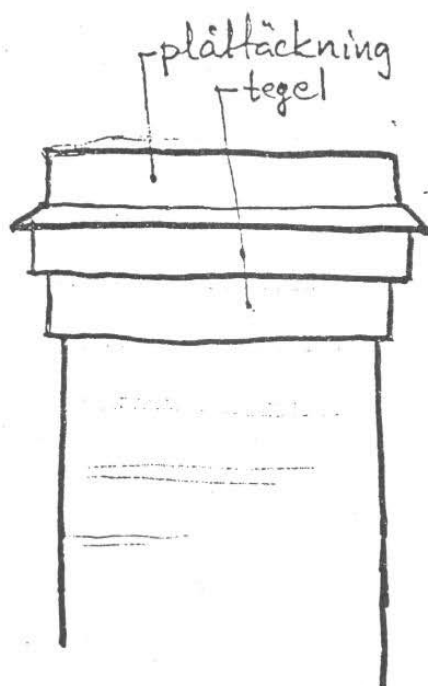
Under 2003-2004 har även sanering av hussvamp i fyra bonnstadskammare utförts (kammare 291, 293, 294 & 295). Dessa kamrar ingick även i murningsarbetena då deras murstockar och öppna spisar var tvungna att ersättas i sin helhet. Åtgärderna i dessa kamrar sammanställs i en separat antikvarisk kontrollrapport under 2007.

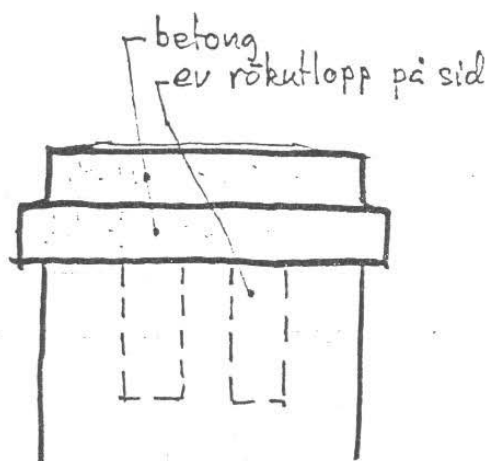
VARIANT 1

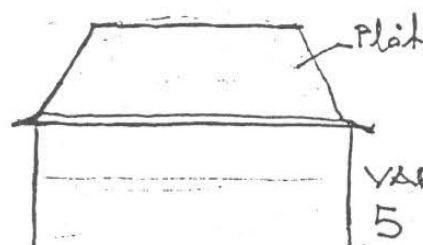
VARIANT 2

VARIANT 3

VARIANT 4

VARIANT
5
(t.ex nr 13)

Samma principer för
avtäckning och avslut-
ning kan gälla om skor-
sten slänkas

BILAGA

SKELLEFTEÅ KYRK- STAD

VARIANter PÅ SKORSTEN
KRÖN SKALA 1:10

SKOLEN 11/11/1922 1/10/22

Skellefteå Museum
Nordanå Box 146
931 22 Skellefteå
Tel. 0910-735518

Datum 2002-05-15

Bo sundin
Länsstyrelsen
Kulturmiljö

Ansökan om tillstånd till förändring av byggnadsminnet "Bonnstan" i Skellefteå

Bakgrund: Efter höstens sotning och eldstadsbesiktning i Skellefteå kyrkstad har ett stort antal kammare fått anmärkningar på brister i spisar, murstockar och skorstenar som måste åtgärdas innan eldning kan ske. I ett projekt som planerats under våren och som är tänkt att påbörjas ganska snart är det tänkt att dessa skall åtgärdas i ett samordnat projekt med antikvarisk kontroll från Skellefteå museum.

Åtgärder: i ett stort antal kammare har sotare begärt att eldfast tegel skall inmonteras för att minska risken för brand genom värmeläckage genom alltför tunna bakväggar som ofta saknar föreskriven luftspalt mellan mur och timmervägg. Från museets håll har vi velat undvika eldfast tegel i gamla spisar och vi planerar att istället lägga på ett eldfast bruk på eldstadens väggar som går att göra mer diskret. Ett stort antal skorstenar skall muras om. Skorstenskrönen skall utformas i enlighet med antikvariska önskemål. Någon enstaka spis behöver muras om, den nya kan då göras som en kopia av den gamla. I övrigt rör det sig om smärre reparationer och åtgärder som inte påverkar de kulturhistoriska värdena nämnvärt enligt undertecknad.

Vi ansöker härmed om tillstånd för dessa åtgärder och efterlyser samtidigt utdrag ur de föreskrifter avseende eldstäder, murstockar och skorstenar som gäller för bonnstan.

Sverker Larsson, byggnadsantikvarie Skellefteå museum.

Postadress
Nordanå
Box 146
931 22 SKELLEFTEÅ

Telefon
0910-73 55 11

Telefax
0910-73 55 42
E-post
post@museet.skelleftea.se

Postgiro
79 01 26-7

Länsstyrelsen
Västerbottens län
Kulturmiljö

2002 -11- 26

KOPIA BESLUT

Datum
2002-11-19

SKELLEFTÅ LÄNSSTYRELSEN
ANMÄN 26 / 11 2002
Beteckning 963/2002 1(2)
222-14971-2002

Skellefteå landsförsamlings kyrk-
stadsstyrelse
C/o LRF-konsult
Stationsgatan 21
931 32 SKELLEFTÅ

Statsbidrag till byggnadsvård på kyrkstugor i Skellefteå kyrkstad, Skellefteå socken och kommun, Västerbottens län (28:27, 2002, särskilt bemyndigande)

(1 bilaga)

BESLUT

Länsstyrelsen ger Er statsbidrag med högst 28.000 kronor för kulturhistoriskt motiverade överkostnader vid byggnadsvård på ovan rubricerade byggnader.

MOTIVERING

Skellefteå kyrkstad, "Bonnstan", är byggnadsminne och ligger inom en kulturmiljö av riksintresse (AC 20).

Ni har lämnat in en ansökan om statsbidrag för att mura om skorstenar. Åtgärderna är specificerade i särskild bilaga. Länsstyrelsen har ställt som krav att skorstenskrönen skall göras utkragade, enligt gammal modell från Bonnstan. Denna utkragning är att betrakta som antikvarisk överkostnad.

VILLKOR

Bidraget står till Ert förfogande till den 1 september 2003. Därefter förfaller beslutet. Skulle Ni av någon anledning inte kunna få arbetet klart i rätt tid, bör Ni begära anstånd så fort som möjligt. Utbetalning av bidraget kan ske tidigast efter 1 januari 2003.

Länsstyrelsen betalar ut medlen efter rekvisition, sedan arbetet slutförts. Till rekvisitionen skall fogas ifylld slutredovisningsblankett samt verifikationer på bidragsgrundande kostnader. Dessutom krävs ett slutbesiktningsintyg från den antikvariska kontrollanten. Rekvisitionen skall ställas till Länsstyrelsen, Kulturmiljö, 901 86 UMEÅ. Beloppet kommer att betalas ut via postgiro. Delutbetalning kan i vissa fall beviljas efter ansökan med verifikat och antikvariskt intyg, dock ej före 2003.

För bidraget gäller dessutom följande:

1. Ersättning för eget arbete utgår ej.

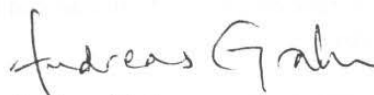
2. Arbetet skall utföras under antikvarisk medverkan från Skellefteå museum (tfn 0910-73 55 18). Tag kontakt med museet i god tid innan arbetena påbörjas. Museet svarar även för slutbesiktningen.
3. Arbetet skall utföras enligt åtgärdsprogram upprättat av Skellefteå museum/Maria Appelstam-Häll. Eventuell avvikelse skall godkännas av den antikvariska kontrollanten.
4. Arbetet skall utföras med antikvariskt godkända material och metoder.
5. Om den slutliga kostnaden blir lägre än vad som angivits i ansökan, kan bidraget komma att minskas.

Författningsrum: 5 § förordningen (1993:379) om bidrag till kulturmiljövård.

Detta beslut kan inte överklagas.

Bo Sundin
Bitr. länsantikvarie

Andreas Grahn
Antikvarie

Bilaga:
Slutredovisningsblankett

Kopia till:
Skellefteå museum
Skellefteå kommun
Västerbottens museum

25 nov. 2003

Dnr: 967/2002

Länsstyrelsen
Kulturmiljöfunktionen
901 86 UMEÅ
Ert dnr: 222-14971-2002

SLUTBESIKTNING

Byggnadsvård på kyrkstugor i Skellefteå kyrkstad, Skellefteå socken och kommun

Besiktningens datum: Den 25 november 2003

Närvarande: Allan Morén, Mur- och kakeltjänst AB,
Maria Appelstam Häll, Skellefteå museum

Utförda arbeten

Under 2002-2003 har pågått restaureringsarbeten på murstockar och eldstäder i Skellefteå kyrkstad. Åtgärderna har omfattat lagning av skador av varierande omfattning på murstockarna, allt från putslagningar och mindre sprickor till ommurning av hela skorstenar; putsning i eldstäder med eldfast putsbruk; samt tillverkning av spjällplåtar och eldstadsplan av plåt. Vid ommurning av skorstenskrön har dessa utformats enligt gammal modell från Bonnstan, med utkragat krön och plåtavtäckning. Krönen har gjorts i två varianter för att bevara Bonnstans karaktär med varierande skorstensutföranden. För den antikvariska överkostnaden som dessa skorstenskrön har inneburit har statliga byggnadsvårdsbidrag beviljats den 19 november 2002. Utförare av arbetena har varit Mur- och kakeltjänst AB, G:a Falmark.

På nästa sida finns en förteckning över skorstenar på vilka godkänt arbete är utfört, totalt 17 stycken. Av dessa har fem murats med krön alternativ 1, med utkragande tegelskift med fräst tegel och plåtöverbeslag med hängselband. Tolv stycken har murats med krön alternativ 2, med utkragande tegelskift och falsat plåtöverbeslag. Se skisser och foton.

Alla skorstenskrön för vilka bidrag söktes har av olika skäl inte murats i år, orsak i de flesta fall är att någon eller några ägare har tackat nej till att få arbetet utfört i samarbete med museet. Tre skorstenskrön har tillkommit, där ägarna har beställt arbetet sent. Alla arbeten kommer att redovisas mer detaljerat i en rapport.

Bedömning

Arbetena är utförda på ett hantverksmässigt sätt med antikvariskt godtagbara material och metoder och kan därmed godkännas.

För Skellefteå museum

Maria Appelstam Häll

Ommurade skorstenar med antikvariskt godkända krön

Med i bidragsansökan:

<u>Skorsten (kammarnr)</u>	<u>Krön</u>
21, 22, 23, 24	Alt 2
25, 26, 27, 28	Alt 1
40, 41	Alt 2
56, 58	Alt 2
62, 65	Alt 2
85	Alt 2
107	Alt 2
142, 144	Alt 2
191, 193, 195	Alt 2
252, 254, 255, 256	Alt 2
266, 268, 271, 273	Alt 2
274, 277	Alt 1
356, 357	Alt 1
363, 364	Alt 2
426, 428	Alt 1

Tillkomna:

<u>Skorsten</u>	<u>Krön</u>
70, 72	Alt 2
149	Alt 1
251, 253	Alt 2

Skellefteå museum
Nordana
Box 146
931 22 Skellefteå
Tel. 0910-73 55 10